

Nagyenergiás nehézion-ütközések numerikus hidrodinamikai modellezése

Bagoly Attila

Témavezető:
Csanád Máté

ELTE TTK Atomfizikai tanszék

Tudományos Diákköri Konferencia
2014.12.13.

Kvark-gluon plazma folyadékszerű viselkedésének következtében:

- hogyan hatnak különböző effektusok az aszimmetriák időfejlődésére
- olyan effektusok amelyek nem kezelhetők analitikusan

Kvark-gluon plazma folyadékszerű viselkedésének következtében:

- hogyan hatnak különböző effektusok az aszimmetriák időfejlődésére
- olyan effektusok amelyek nem kezelhetőek analitikusan
- Numerikus hidrodinamika: realisztikus modell QGP-re (kf. pl. Monte-Carlo szimulációból): ekkor minden effektus hatása keveredik

Kvark-gluon plazma folyadékszerű viselkedésének következtében:

- hogyan hatnak különböző effektusok az aszimmetriák időfejlődésére
- olyan effektusok amelyek nem kezelhetőek analitikusan
- Numerikus hidrodinamika: realiztikus modell QGP-re (kf. pl. Monte-Carlo szimulációból): ekkor minden effektus hatása keveredik
- Kezdőfeltétel: legyen közel létező analitikus megoldásokhoz, de realiztikusabb modellt adjon

Tartalom

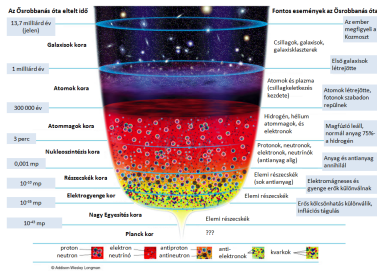
- 1 Bevezető
- 2 Hidrodinamika egyenletei
- 3 Numerikus módszer
- 4 Kód tesztelése
- 5 Nemrelativisztikus eredmények
- 6 Relativisztikus eredmények
- 7 Kifagyás
- 8 Összegzés

Bevezető

- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok

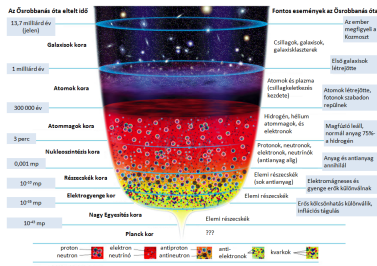
Bevezető

- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok
- Ősrobbanás: univerzum kvarkok és gluonok „őslevese”
- Új ismeretek: kvark-gluon plazma vizsgálata

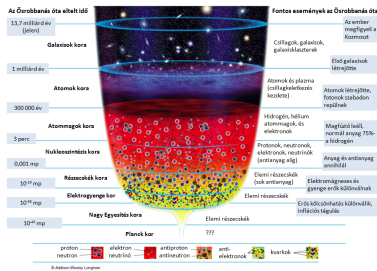
Bevezető

- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok
- Ősrobbanás: univerzum kvarkok és gluonok „őslevese”
- Új ismeretek: kvark-gluon plazma vizsgálata
- Kísérleti tapasztalat (2005): tökéletes folyadék

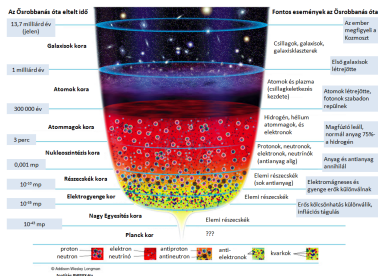

Bevezető

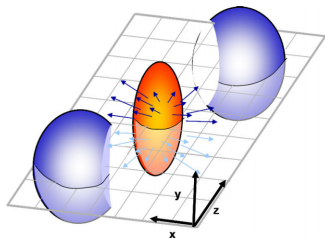

- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok
- Ősrobbanás: univerzum kvarkok és gluonok „őslevese”
- Új ismeretek: kvark-gluon plazma vizsgálata
- Kísérleti tapasztalat (2005): tökéletes folyadék
- Nagy hatáskeresztmetszetek, rövid szabad úthossz, gyors termalizáció: statisztikus fizika

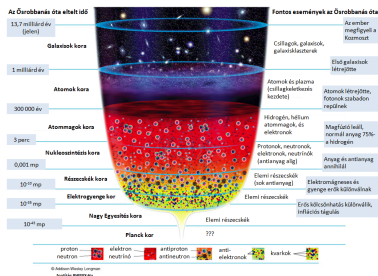
Bevezető

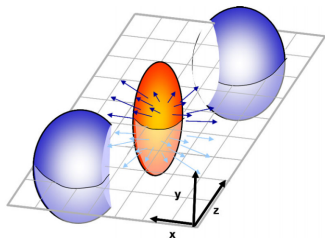
- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok
- Ősrobbanás: univerzum kvarkok és gluonok „őslevese”
- Új ismeretek: kvark-gluon plazma vizsgálata
- Kísérleti tapasztalat (2005): tökéletes folyadék
- Nagy hatáskeresztmetszetek, rövid szabad úthossz, gyors termalizáció: statisztikus fizika
- Kezdeti eloszlás: aszimmetriák a kezdeti eloszlásban

Bevezető

- Nehézion ütközések: nagy energiasűrűség
→ kvark szabadsági fokok
- Ősrobbanás: univerzum kvarkok és gluonok „őslevese”
- Új ismeretek: kvark-gluon plazma vizsgálata
- Kísérleti tapasztalat (2005): tökéletes folyadék
- Nagy hatáskeresztmetszetek, rövid szabad úthossz, gyors termalizáció: statisztikus fizika
- Kezdeti eloszlás: aszimmetriák a kezdeti eloszlásban
- Aszimmetriák: kifagynak a részecskék eloszlásában

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \cdot \rho \mathbf{v} = 0$

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \cdot \rho \mathbf{v} = 0$

- Impulzusmegmaradás:

$$\rho \left(\frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + (\mathbf{v} \cdot \nabla) \mathbf{v} \right) = -\nabla p + \mu \Delta \mathbf{v} + \left(\zeta + \frac{\mu}{3} \right) \nabla (\nabla \cdot \mathbf{v}) + \mathbf{f}$$

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \cdot \rho \mathbf{v} = 0$

- Impulzusmegmaradás:

$$\rho \left(\frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + (\mathbf{v} \cdot \nabla) \mathbf{v} \right) = -\nabla p + \mu \Delta \mathbf{v} + \left(\zeta + \frac{\mu}{3} \right) \nabla (\nabla \cdot \mathbf{v}) + \mathbf{f}$$

- Energiamegmaradás: $\frac{\partial \varepsilon}{\partial t} + \nabla \cdot \varepsilon \mathbf{v} = -p \nabla \cdot \mathbf{v} + \nabla \cdot (\boldsymbol{\sigma} \mathbf{v})$

- ρ anyagsűrűség, $\mathbf{v}$ sebességmező, ε energiasűrűség, p nyomáeloszlás

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \rho \mathbf{v} = 0$

- Impulzusmegmaradás:

$$\rho \left(\frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + (\mathbf{v} \nabla) \mathbf{v} \right) = -\nabla p + \mu \Delta \mathbf{v} + \left(\zeta + \frac{\mu}{3} \right) \nabla (\nabla \mathbf{v}) + \mathbf{f}$$

- Energiamegmaradás: $\frac{\partial \varepsilon}{\partial t} + \nabla \varepsilon \mathbf{v} = -p \nabla \mathbf{v} + \nabla (\sigma \mathbf{v})$

- ρ anyagsűrűség, $\mathbf{v}$ sebességmező, ε energiasűrűség, p nyomáseloszlás

- Állapotegyenlet: $\varepsilon = \kappa(T)p$ ($\kappa = 1/c_s^2$, $\kappa = 3/2$ id. gáz)

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \rho \mathbf{v} = 0$

- Impulzusmegmaradás:

$$\rho \left(\frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + (\mathbf{v} \nabla) \mathbf{v} \right) = -\nabla p + \mu \Delta \mathbf{v} + \left(\zeta + \frac{\mu}{3} \right) \nabla (\nabla \mathbf{v}) + \mathbf{f}$$

- Energiamegmaradás: $\frac{\partial \varepsilon}{\partial t} + \nabla \varepsilon \mathbf{v} = -p \nabla \mathbf{v} + \nabla (\sigma \mathbf{v})$

- ρ anyagsűrűség, $\mathbf{v}$ sebességmező, ε energiasűrűség, p nyomáseloszlás

- Állapotegyenlet: $\varepsilon = \kappa(T)p$ ($\kappa = 1/c_s^2$, $\kappa = 3/2$ id. gáz)

- Relativisztikus hidrodinamika:

$$T^{\mu\nu} = (\varepsilon + p) u^\mu u^\nu - p g^{\mu\nu}, \quad \partial_\mu T^{\mu\nu} = 0$$

- $T^{\mu\nu}$ energia-impulzus tenzor, u^μ négyes-sebesség, $g^{\mu\nu}$ metrikus tenzor

Hidrodinamika egyenletei

- Nemrelativisztikus hidrodinamika:

- Anyagmegmaradás: $\frac{\partial \rho}{\partial t} + \nabla \rho \mathbf{v} = 0$

- Impulzusmegmaradás:

$$\rho \left(\frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + (\mathbf{v} \nabla) \mathbf{v} \right) = -\nabla p + \mu \Delta \mathbf{v} + \left(\zeta + \frac{\mu}{3} \right) \nabla (\nabla \mathbf{v}) + \mathbf{f}$$

- Energiamegmaradás: $\frac{\partial \varepsilon}{\partial t} + \nabla \varepsilon \mathbf{v} = -p \nabla \mathbf{v} + \nabla (\sigma \mathbf{v})$

- ρ anyagsűrűség, $\mathbf{v}$ sebességmező, ε energiasűrűség, p nyomáseloszlás

- Állapotegyenlet: $\varepsilon = \kappa(T)p$ ($\kappa = 1/c_s^2$, $\kappa = 3/2$ id. gáz)

- Relativisztikus hidrodinamika:

$$T^{\mu\nu} = (\varepsilon + p) u^\mu u^\nu - p g^{\mu\nu}, \quad \partial_\mu T^{\mu\nu} = 0$$

- $T^{\mu\nu}$ energia-impulzus tenzor, u^μ négyes-sebesség, $g^{\mu\nu}$ metrikus tenzor

- Advekción formula: $\partial_t Q_i + \partial_x F_i(Q) + \partial_y G_i(Q) + \partial_z K_i(Q) = 0$

Numerikus módszer

- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió

Numerikus módszer

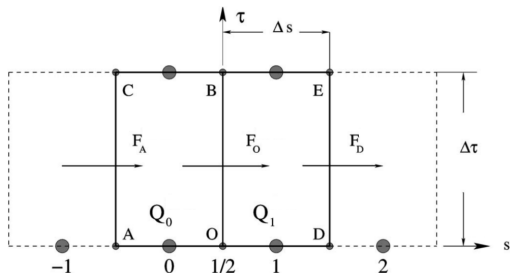
- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció

Numerikus módszer

- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció
- Végtes térfogat módszer: mennyiségek átlaga rácspont körül

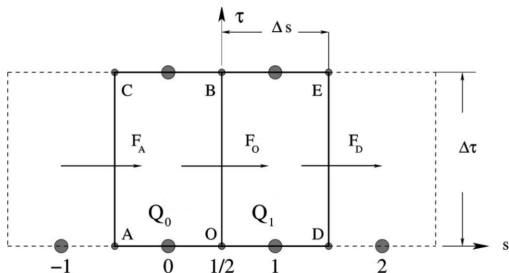
Numerikus módszer

- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció
- Véges térfogat módszer: mennyiségek átlaga rácspont körül
- Probléma: fluxusok értéke a rácspontok között, egzaktul nem lehet

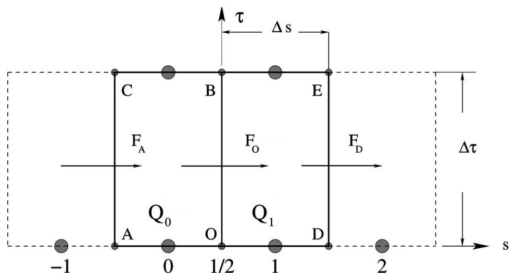
Numerikus módszer

- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció
- Véges térfogat módszer: mennyiségek átlaga rácspont körül
- Probléma: fluxusok értéke a rácspontok között, egzaktul nem lehet
- Instabilitás: $Q_i + Ae^{-ik\Delta x} \rightarrow$ CFL feltétel (pl. $C = u\Delta t / \Delta x < 1$)

Numerikus módszer

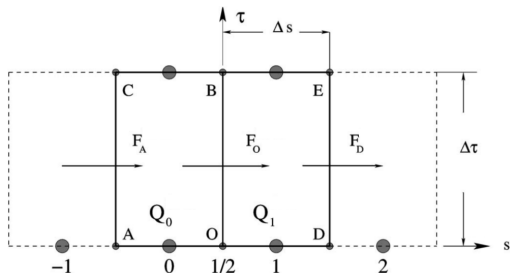
- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció
- Véges térfogat módszer: mennyiségek átlaga rácspont körül
- Probléma: fluxusok értéke a rácspontok között, egzaktul nem lehet
- Instabilitás: $Q_i + Ae^{-ik\Delta x} \rightarrow$ CFL feltétel (pl. $C = u\Delta t/\Delta x < 1$)
- 2 térdimenziót bonyolult kezelni $\rightarrow$ operátor szétválasztás

Numerikus módszer

- Midrapiditás: eloszlások maximuma, sőt „plató” $\rightarrow 2 + 1$ dimenzió
- Numerikus megoldás: diszkretizáció
- Véges térfogat módszer: mennyiségek átlaga rácspont körül
- Probléma: fluxusok értéke a rácspontok között, egzaktul nem lehet
- Instabilitás: $Q_i + Ae^{-ik\Delta x} \rightarrow$ CFL feltétel (pl. $C = u\Delta t/\Delta x < 1$)
- 2 térdimenziót bonyolult kezelni $\rightarrow$ operátor szétválasztás
- Viskozitás: ideális lépés + csak viszkózus fluxussal lépés

MUSTA módszer

- Az l előrejelzett értékek: $Q_{i/(i+1)}^{(l)}, F_{i/(i+1)}^{(l)} \equiv F(Q_{i/(i+1)}^{(l)})$

MUSTA módszer

- Az l előrejelzett értékek: $Q_{i/(i+1)}^{(l)}, F_{i/(i+1)}^{(l)} \equiv F(Q_{i/(i+1)}^{(l)})$
- Kezdetben: $Q_i^{(0)} \equiv Q_i^n, Q_{i+1}^{(0)} \equiv Q_{i+1}^n$

MUSTA módszer

- Az l előrejelzett értékek: $Q_{i/(i+1)}^{(l)}, F_{i/(i+1)}^{(l)} \equiv F(Q_{i/(i+1)}^{(l)})$
- Kezdetben: $Q_i^{(0)} \equiv Q_i^n, Q_{i+1}^{(0)} \equiv Q_{i+1}^n$
- Köztes érték és fluxus:

$$Q_{i+\frac{1}{2}}^{(l)} = \frac{1}{2} [Q_i^{(l)} + Q_{i+1}^{(l)}] - \frac{1}{2} \frac{\Delta t}{\Delta x} [F_{i+1}^{(l)} - F_i^{(l)}], \quad F_M^{(l)} \equiv F(Q_{i+\frac{1}{2}}^{(l)})$$

- Korrigált cellaközi fluxus:

$$F_{i+\frac{1}{2}}^{(l)} = \frac{1}{4} \left[F_{i+1}^{(l)} + 2F_M^{(l)} + F_i^{(l)} - \frac{\Delta x}{\Delta t} (Q_{i+1}^{(l)} - Q_i^{(l)}) \right]$$

MUSTA módszer

- Az l előrejelzett értékek: $Q_{i/(i+1)}^{(l)}, F_{i/(i+1)}^{(l)} \equiv F(Q_{i/(i+1)}^{(l)})$
- Kezdetben: $Q_i^{(0)} \equiv Q_i^n, Q_{i+1}^{(0)} \equiv Q_{i+1}^n$
- Köztes érték és fluxus:

$$Q_{i+\frac{1}{2}}^{(l)} = \frac{1}{2} [Q_i^{(l)} + Q_{i+1}^{(l)}] - \frac{1}{2} \frac{\Delta t}{\Delta x} [F_{i+1}^{(l)} - F_i^{(l)}], \quad F_M^{(l)} \equiv F(Q_{i+\frac{1}{2}}^{(l)})$$

- Korrigált cellaközi fluxus:

$$F_{i+\frac{1}{2}}^{(l)} = \frac{1}{4} \left[F_{i+1}^{(l)} + 2F_M^{(l)} + F_i^{(l)} - \frac{\Delta x}{\Delta t} (Q_{i+1}^{(l)} - Q_i^{(l)}) \right]$$

- Következő előrejelzés a korrigált fluxusok meghatározásához:

$$Q_i^{(l+1)} = Q_i^{(l)} - \frac{\Delta t}{\Delta x} [F_{i+\frac{1}{2}}^{(l)} - F_i^{(l)}]$$

$$Q_{i+1}^{(l+1)} = Q_{i+1}^{(l)} - \frac{\Delta t}{\Delta x} [F_{i+1}^{(l)} - F_{i+\frac{1}{2}}^{(l)}]$$

- A módszer publikálva: E. F. Toro et al, 2006, J. Comp. Phys

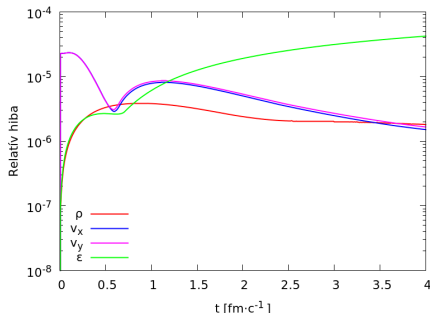
Kód tesztelése

- A kódot meglévő egzakt megoldásokkal teszteltük (Csörgő et al, PhysRevC67): $s = \frac{x^2}{X^2(t)} + \frac{y^2}{Y^2(t)}$, $\rho = \rho_0 \frac{V_0}{V} e^{-s}$, $p = p_0 \left(\frac{V_0}{V}\right)^{1+\frac{1}{\kappa}}$, $\mathbf{v}(t, \mathbf{r}) = \left(\frac{\dot{X}}{X}x, \frac{\dot{Y}}{Y}y\right)$, $\ddot{X}X = \ddot{Y}Y = \frac{T_i}{m} \left(\frac{V_0}{V}\right)^{\frac{1}{\kappa}}$, $V = X(t)Y(t)$

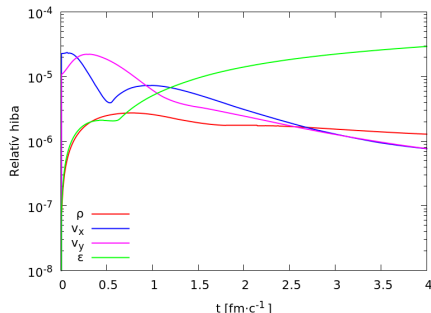
Kód tesztelése

- A kódot meglévő egzakt megoldásokkal teszteltük (Csörgő et al, PhysRevC67): $s = \frac{\dot{x}^2}{X^2(t)} + \frac{\dot{y}^2}{Y^2(t)}$, $\rho = \rho_0 \frac{V_0}{V} e^{-s}$, $p = p_0 \left(\frac{V_0}{V}\right)^{1+\frac{1}{\kappa}}$, $\mathbf{v}(t, \mathbf{r}) = (\frac{\dot{X}}{X}x, \frac{\dot{Y}}{Y}y)$, $\ddot{X}X = \ddot{Y}Y = \frac{T_i}{m} \left(\frac{V_0}{V}\right)^{\frac{1}{\kappa}}$, $V = X(t)Y(t)$
- Relatív hiba a numerikus és analitikus megoldás közt

$X = Y$

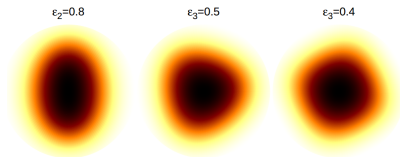
$X \neq Y$

Kezdőfeltétel

- Skálaváltozó:

$$s = \frac{r^2}{R^2} \left(1 + \epsilon_2 \cos(2\phi) + \epsilon_3 \cos(3\phi) + \epsilon_4 \cos(4\phi) \right)$$

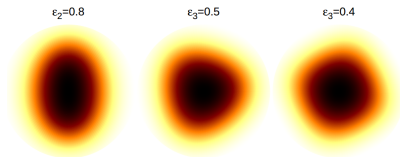

Kezdőfeltétel

- Skálaváltozó:

$$s = \frac{r^2}{R^2} \left(1 + \epsilon_2 \cos(2\phi) + \epsilon_3 \cos(3\phi) + \epsilon_4 \cos(4\phi) \right)$$

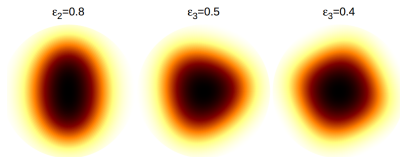

- Sebesség: nemrelativisztikus esetben 0, relativisztikus esetben Hubble-sebességmező
- Anyagűrűség/számsűrűség és nyomás $\propto \exp(-s)$

Kezdőfeltétel

- Skálaváltozó:

$$s = \frac{r^2}{R^2} \left(1 + \epsilon_2 \cos(2\phi) + \epsilon_3 \cos(3\phi) + \epsilon_4 \cos(4\phi) \right)$$

- Sebesség: nemrelativisztikus esetben 0, relativisztikus esetben Hubble-sebességmező
- Anyagűrűség/számsűrűség és nyomás $\propto \exp(-s)$
- Konstans nyomással analitikus megoldás: Csanád és Szabó, Phys.Rev. C90 (2014) 054911
- Nyomásgradiens vizsgálata: $p \propto \exp(-p c \cdot s)$

Aszimmetriák jellemzése

- Aszimmetriát jellemző paraméterre: $\varepsilon_n = \langle \cos(n\phi) \rangle_{\rho/\mathbf{v}/p}$

Aszimmetriák jellemzése

- Aszimmetriát jellemző paraméterre: $\varepsilon_n = \langle \cos(n\phi) \rangle_{\rho/\mathbf{v}/p}$
- ε_n (most bevezetett) $\neq \epsilon_m$ (kezdőfeltétel skálaváltozójában)

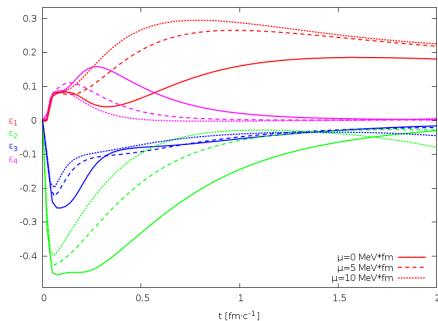
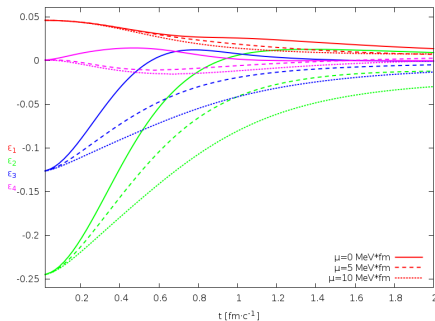
Aszimmetriák jellemzése

- Aszimmetriát jellemző paraméterre: $\varepsilon_n = \langle \cos(n\phi) \rangle_{\rho/v/p}$
- ε_n (most bevezetett) $\neq \epsilon_m$ (kezdőfeltétel skálaváltozójában)
- Kezdetben a ε_n és ϵ_m közti kapcsolatot becsülhetjük Taylor-sorfejtéssel:
  - Legyen: $\chi = 2 + \sum_{n=2}^4 \epsilon_n^2$
  - Megjelenik: $\varepsilon_1 = (\epsilon_2 + \epsilon_4)\epsilon_3/\chi$
  - ϵ_4 befolyásolja: $\varepsilon_2 = \epsilon_2(\epsilon_4 - 1)/\chi$
  - $\varepsilon_3 = -\epsilon_3/\chi$
  - ϵ_2 is létrehoz: $\varepsilon_4 = (-\epsilon_4 + \frac{1}{2}\epsilon_2^2)/\chi$

Viszkozitás hatása

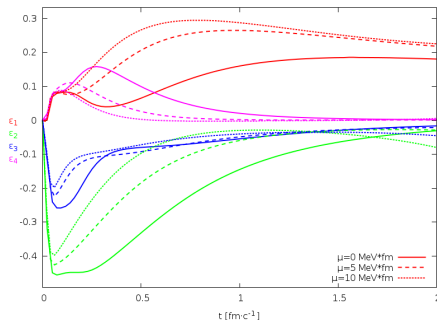
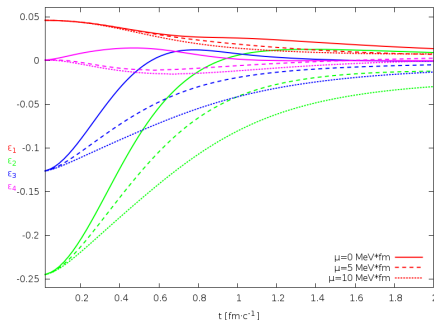
- Energiasűrűségben és anyagsűrűségben: lassít
  - Viszkozitás: lassítja az áramlást

- Ábra: ε_1 piros, ε_2 zöld, ε_3 kék, ε_4 magenta

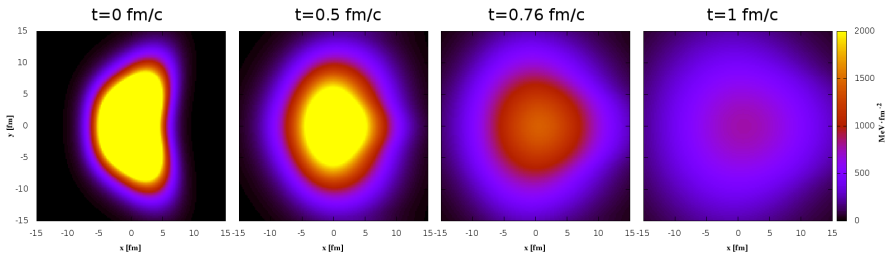
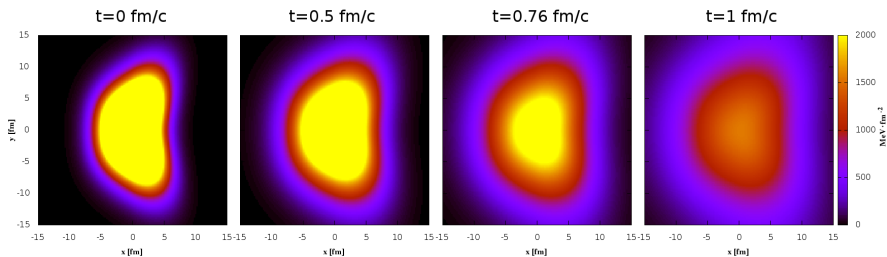

Viszkozitás hatása

- Energiasűrűségben és anyagsűrűségben: lassít
  - Viszkozitás: lassítja az áramlást
- Sebességeloszlásban: gyorsít
  - Nagyobb, kisebb aszimmetriájú részek más erőt éreznek: különbségek gyorsan eltűnnek
- Ábra: ε_1 piros, ε_2 zöld, ε_3 kék, ε_4 magenta

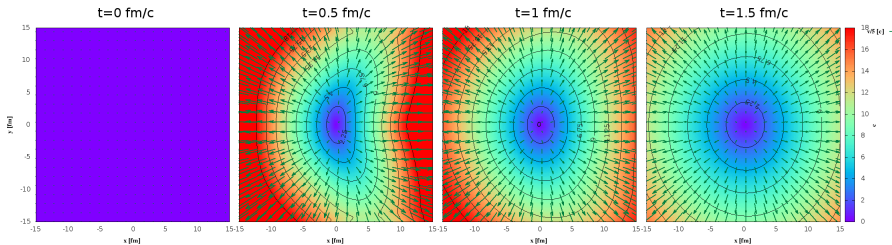
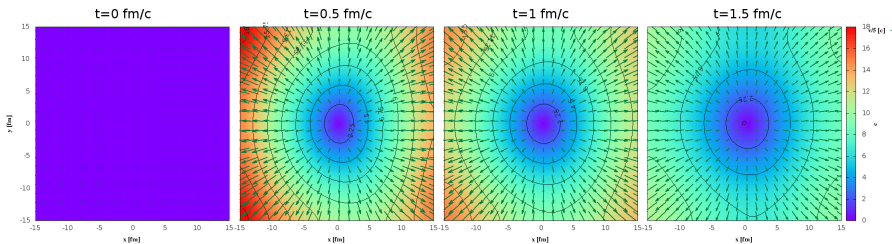

Viszkozitás hatása: energiasűrűség időfejlődése

 $\mu = 0 \text{ MeV fm}/c$

 $\mu = 10 \text{ MeV fm}/c$

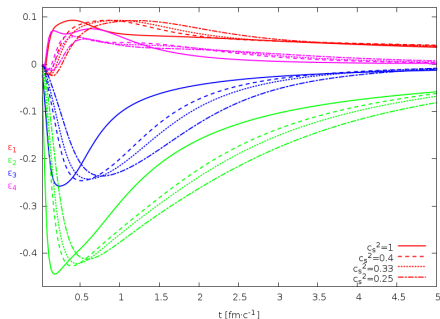
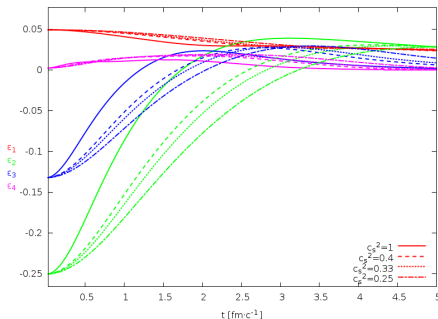

Viszkozitás hatása: sebességeloszlás időfejlődése

 $\mu = 0 \text{ MeVfm}/c$

 $\mu = 10 \text{ MeVfm}/c$

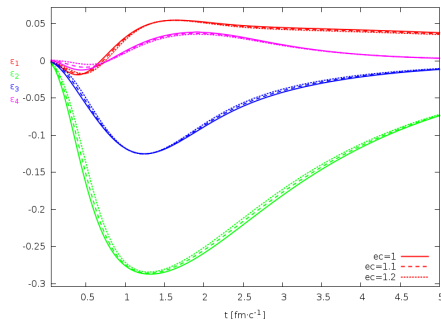
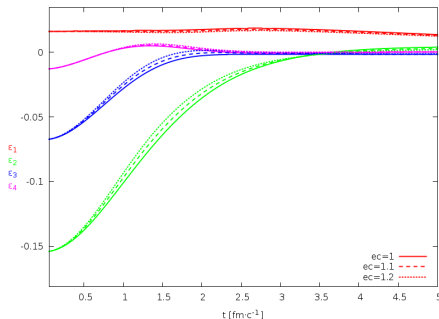
Hangsebesség hatása

- Minden eloszlásban: aszimmetriák eltűnése lassul
  - Nyomáshullámok sebessége csökken $\rightarrow$ kiegyenlítődés tovább tart
- Hangsebességek: $c_s^2 = 1$ vagy 0,4 vagy 0,33 vagy 0,25

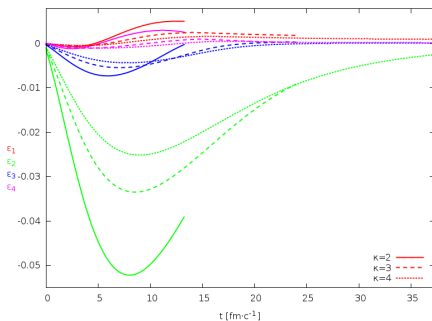
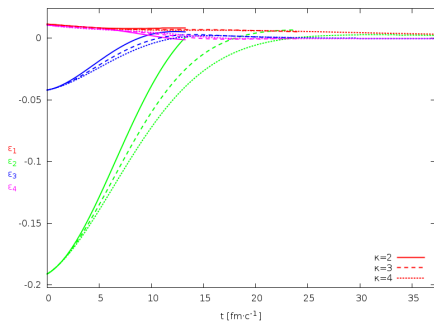
Nyomásgradiens hatása

- Minden eloszlásban: aszimmetriák gyorsabban eltűnnek
  - Nagyobb gradiens: gyorsabb áramlás
- Anyagsűrűség $\propto \exp(-s)$
- Energiasűrűség $\propto \exp(-ec \cdot s)$

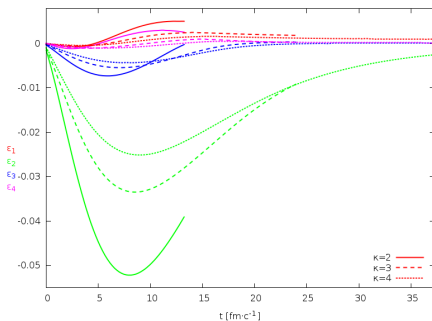
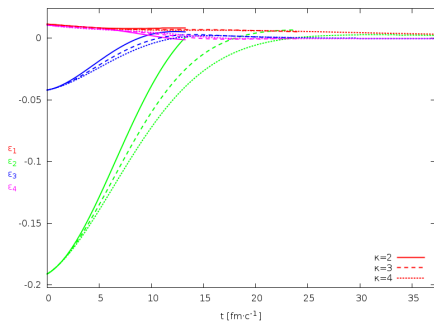
Hangsebesség hatása

- Minden eloszlásban: aszimmetriák eltűnése lassul
- Nyomáshullámok sebessége csökken $\rightarrow$ kiegyenlítődés tovább tart

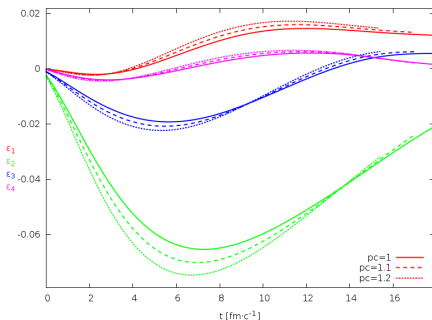
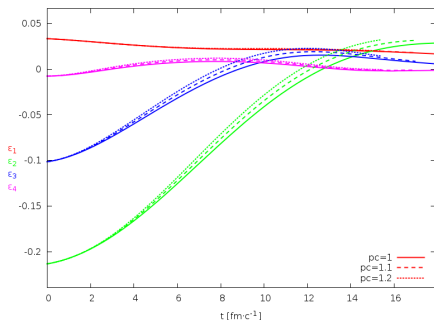
Hangsebesség hatása

- Minden eloszlásban: aszimmetriák eltűnése lassul
  - Nyomáshullámok sebessége csökken $\rightarrow$ kiegyenlítődés tovább tart
- Kifagyás máskor történik!

Nyomásgradiens hatása

- Minden eloszlásban: aszimmetriák gyorsabban eltűnnek
  - Nagyobb gradiens: gyorsabb áramlás
- Számsűrűség $\propto \exp(-s)$
- Nyomás $\propto \exp(-pc \cdot s)$

Kifagyás

- Maxwell-Jüttner típusú forrásfüggvény:

$$S(x, p) d^4x = \mathcal{N} n(x) \exp \left(- \frac{p_\mu u^\mu}{T(x)} \right) H(\tau) p_\mu d^3 \frac{u_\mu d^3 x}{u^0} d\tau$$

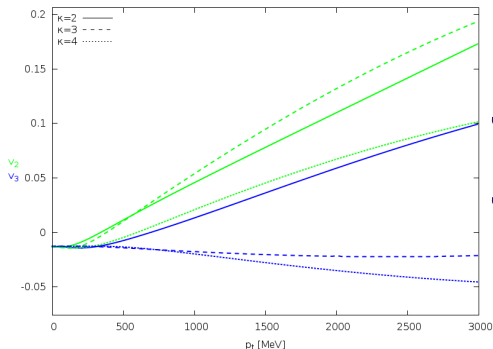
Kifagyás

- Maxwell-Jüttner típusú forrásfüggvény:

$$S(x, p) d^4x = \mathcal{N} n(x) \exp\left(-\frac{p_\mu u^\mu}{T(x)}\right) H(\tau) p_\mu d^3 \frac{u_\mu d^3 x}{u^0} d\tau$$

- Mérhető mennyiségek:

$$v_n(p_t) = \langle \cos(n\varphi) \rangle_N = \frac{1}{N(p_t)} \int_0^{2\pi} N(p_t, \varphi) \cos(n\varphi) d\varphi$$

- Impulzustérbeli aszimmetriák: erősen függés a hangsebességtől
- Hangsebességre érzékeny: kifagyás ideje

Összegzés

- Motiváció: egyszerű effektusok, hogyan befolyásolják az aszimmetriák időfejlődését

Összegzés

- Motiváció: egyszerű effektusok, hogyan befolyásolják az aszimmetriák időfejlődését
- Analitikus tárgyalásra kevés az esély, ezért numerikus módszert alkalmaztunk

Összegzés

- Motiváció: egyszerű effektusok, hogyan befolyásolják az aszimmetriák időfejlődését
- Analitikus tárgyalásra kevés az esély, ezért numerikus módszert alkalmaztunk
- Kezdőfeltétel hasonló a már létező analitikus megoldásokhoz, de realisztikusabb

Összegzés

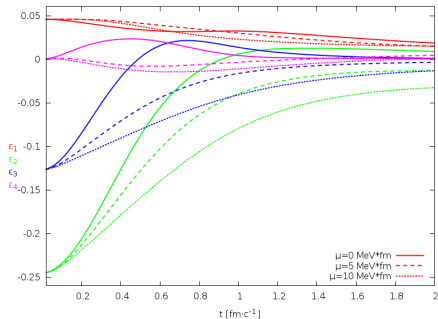
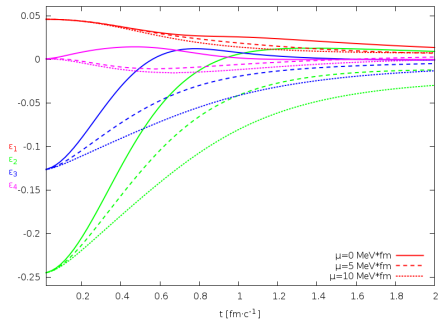
- Motiváció: egyszerű effektusok, hogyan befolyásolják az aszimmetriák időfejlődését
- Analitikus tárgyalásra kevés az esély, ezért numerikus módszert alkalmaztunk
- Kezdőfeltétel hasonló a már létező analitikus megoldásokhoz, de realisztikusabb
- A viszkozitás lassabbá teszi az anyag- és energiasűrűségben számolt aszimmetriák időfejlődését, sebességeloszlásban gyorsabbá

Összegzés

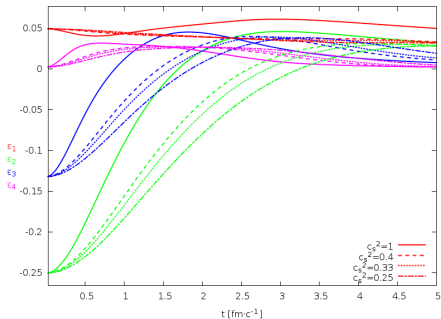
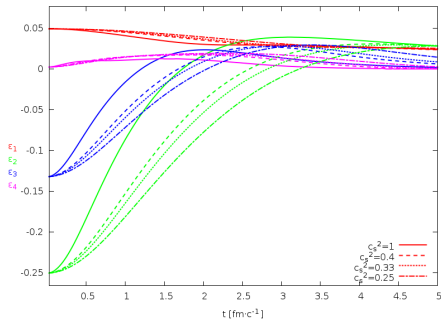
- Motiváció: egyszerű effektusok, hogyan befolyásolják az aszimmetriák időfejlődését
- Analitikus tárgyalásra kevés az esély, ezért numerikus módszert alkalmaztunk
- Kezdőfeltétel hasonló a már létező analitikus megoldásokhoz, de realisztikusabb
- A viszkozitás lassabbá teszi az anyag- és energiasűrűségben számolt aszimmetriák időfejlődését, sebességeloszlásban gyorsabbá
- Hangsebesség csökkentése lassítja az aszimmetriák időfejlődését, kifagyás később következik be

Köszönöm a figyelmet!

Viszkozitás hatása: ε_n anyag- és energiasűrűségben

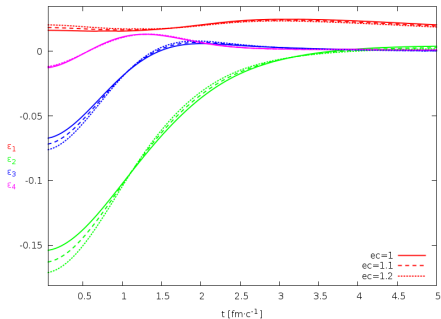
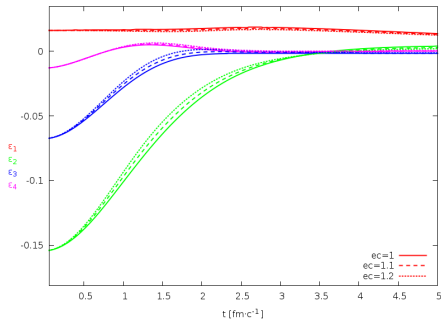

Hangsebesség hatása: ε_n anyag- és energiasűrűségben

Nyomásgradiens hatása: ε_n anyag- és energiasűrűségben

$$\partial_t u = Au + Bu$$

$$u(t + \Delta t) = e^{\Delta t(A+B)} u(t)$$

$$u_{\text{Lie}}(t + \Delta t) = e^{\Delta t A} e^{\Delta t B} u(t)$$

$$u_{\text{Strang}}(t + \Delta t) = e^{\frac{1}{2}\Delta t A} e^{\Delta t B} e^{\frac{1}{2}\Delta t A} e^{\Delta t B} u(t)$$